

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РЕГІОНАЛІЗМУ В ДАНІЇ

CONTEMPORARY FEATURES OF POLITICAL REGIONALISM IN DENMARK

Шаран О.В.,

orcid.org/0000-0002-0651-1667

доктор філософії,

*доцент кафедри європейських та регіональних студій
 Львівського національного університету імені Івана Франка*

Ємчук А.А.,

orcid.org/0009-0006-1154-6318

студентка IV курсу факультету міжнародних відносин

Львівського національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню політичного регіоналізму в Королівстві Данії на прикладі Гренландії та Фарерських островів на сучасному етапі. Особливу увагу приділено історичним передумовам формування автономного статусу цих територій, механізмам самоврядування, ролі національної ідентичності, мовно-культурних та економічних чинників у розвитку регіоналістських рухів, а також впливу теперішніх геополітичних процесів на трансформацію відносин між автономіями та Данією. У статті проаналізовано головні етапи еволюції автономного статусу Гренландії та Фарерських островів, розглянуто специфіку розподілу повноважень між автономними органами влади та центральним урядом Данії, а також визначено особливості політичного розвитку обох територій у контексті регіоналістських і незалежницьких тенденцій. Окрему увагу приділено питанням розширення самоврядування Гренландії після ухвалення Акта про самоврядування 2009 року, діяльності політичних сил, що виступають за незалежність, та зростанню міжнародного інтересу до Арктичного регіону. Розглянуто вплив геополітичних дискусій щодо стратегічного значення Гренландії, зокрема у зв'язку із заявами президента США Д. Трампа про можливість встановлення контролю над островом, на актуалізацію питання майбутнього політичного статусу автономії.

У результаті дослідження встановлено, що політичний регіоналізм у Королівстві Данії має інституціоналізований характер і розвивається в межах демократичної системи. Визначено, що національна ідентичність виступає ключовим фактором підтримки регіоналістських рухів, тоді як економічні ресурси та рівень самодостатності впливають на перспективи розширення автономії або здобуття незалежності. З'ясовано, що Гренландія демонструє більш виражені незалежницькі тенденції, а Фарерські острови переважно орієнтуються на поступове розширення автономних повноважень. Посилення геополітичного значення Арктики сприяє зростанню політичної ваги Гренландії та актуалізує питання її майбутнього статусу, зміна якого можлива лише за умови вільного волевиявлення гренландців.

Ключові слова: політичний регіоналізм, Гренландія, Фарерські острови, територіальна автономія, децентралізація влади, деволуція, місцеве самоврядування, регіональний розвиток.

The article is devoted to the study of political regionalism in the Kingdom of Denmark, with Greenland and the Faroe Islands serving as empirical cases in the contemporary period. Particular attention is paid to the historical prerequisites for the formation of the autonomous status of these territories, the mechanisms of self-government, the role of national identity, linguistic, cultural, and economic factors in the development of regionalist movements, as well as the impact of current geopolitical processes on the transformation of the relations between the autonomous territories and Denmark.

The article analyzes the main stages in the evolution of the autonomous status of Greenland and the Faroe Islands, examines the specifics of the division of competences between the autonomous authorities and the central government of Denmark, and identifies the particularities of the political development of both territories in the context of regionalist and independence-oriented tendencies. Special attention is given to the expansion of the Self-Government Act of 2009, the activities of political forces advocating independence, and the growing international interest in the Arctic region. The impact of geopolitical discussions regarding the strategic importance of Greenland is examined, particularly in connection with statements by U.S. President D. Trump about the possibility of establishing control over the island, on the increasing relevance of the issue of the future political status of the autonomy.

The study concludes that political regionalism in the Kingdom of Denmark is institutionalized in nature and develops within the framework of a democratic system. National identity has been acknowledged as a key factor supporting regionalist movements, while economic resources and the degree of self-sufficiency influence the prospects for either expanding autonomy or achieving independence. The study also reveals that Greenland demonstrates stronger pro-independence tendencies, whereas the Faroe Islands are generally oriented toward the gradual expansion of autonomous powers. The growing geopolitical significance of the Arctic contributes to the increasing political importance of Greenland.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

and brings renewed attention to its future status, which can be changed only through the free expression of the will of the Greenlandic people.

Key words: political regionalism, Greenland, Faroe Islands, territorial autonomy, decentralization of power, local self-government, regional development.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження політичного регіоналізму в Данії на сучасному етапі зумовлена трансформацією відносин між центральною владою Королівства Данії та його автономними територіями – Гренландією та Фарерськими островами. В умовах посилення регіональної ідентичності, розширення автономних повноважень та поновлення дискусій щодо самовизначення і можливого набуття незалежності вищезгадані автономні регіони стають важливими суб'єктами політичних процесів у Північній Європі.

Особливого значення ця проблематика набуває й у контексті геополітичної ролі Арктики, конкуренції провідних держав світу за доступ до природних ресурсів регіону та стратегічних транспортних маршрутів. Дедалі частіше Гренландія опиняється у центрі міжнародної уваги, насамперед через заяви президента США Д. Трампа щодо можливості встановлення американського контролю над островом. З початку своєї другої президентської каденції він неодноразово наголошував на стратегічній важливості Гренландії для національної безпеки США та декларував наміри придбати острів. Отримання контролю над островом не виключало застосування економічного чи військового тиску. Такі заяви 47-го президента США не лише викликали міжнародний резонанс, а й активізували суспільні та політичні дебати щодо майбутнього Гренландії, ролі Данії у гарантуванні безпеки та автономії острова. Також різкої критики зазнав президент Д. Трамп з боку уряду Данії та політичного керівництва Гренландії, оскільки гренландці мають право самостійно визначати свій політичний статус і жодні зовнішні ініціативи щодо зміни статусу острова не можуть бути реалізовані без згоди його населення.

Водночас сучасний розвиток політичного регіоналізму на Фарерських островах характеризується не тільки розширенням внутрішнього самоврядування, але й поступовим виходом автономії на міжнародну арену в окремих сферах компетенції. Фарери все інтенсивніше прагнуть брати участь у міжнародних економічних і риболовецьких угодах, розвивати власні зовнішньополітичні контракти та посилювати інституційну спроможність у відносинах із зовнішніми партнерами, і при цьому зберігати конституційний зв'язок із Королівством Данією. Така модель демонструє формування гнучкого типу політичного регіоналізму, який поєднує елементи автономізації та інтеграції, та відображає еволюцію державного суверенітету в умовах глобалізованої міжнародної системи.

Таким чином, дослідження сучасного політичного регіоналізму в Данії є необхідним як з теоретичної точки зору для осмислення трансформації автономних режимів у європейських державах, так із практичної – для розуміння перспектив розвитку відносин між Данією, Гренландією та Фарерськими островами у контексті актуальних геополітичних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років науковці приділяли особливу увагу розвитку інститутів самоврядування Гренландії, незалежності острова від Данії, впливу геополітичних чинників на цю автономну територію та формуванню гренландської політичної ідентичності. Зокрема М. Аккрен та У. Якобсен проаналізували розвиток автономних інститутів після ухвалення Акта про самоврядування (2009 р.) та оцінили здатність політичної системи Гренландії забезпечити поступовий перехід до більшої політичної самостійності [3]. Праці М. Мацця [22], С. Бурма та В. Дяченко [1] присвячено дослідженню можливих сценаріїв політичного майбутнього Гренландії. Стосовно Фарерських островів зауважимо, що вони є об'єктом різноманітних досліджень політологів таких як Л. Лесьневський [16], Я. Сундберг [4], С. Шьоблом [25]. Г. Вест аналізує історичну еволюцію фарерського самоврядування та вплив ключових політичних подій на розширення автономних повноважень Фарер [28], а Д. Касаль Оубінья – структуру урядових інституцій автономних територій та політичну суб'єктність Фарерських островів у межах Данії [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній науковій літературі спостерігаємо перехід від традиційного вивчення автономії Гренландії та Фарерських островів до комплексного аналізу політичного регіоналізму, який поєднує в собі інституційний розвиток, економічну самодостатність, етнокультурну мобілізацію та геополітичні виклики. Проте серед дослідників відсутній консенсус щодо перспектив повної незалежності Гренландії та Фарер, тому ця проблематика досі залишається актуальною.

Також зауважимо, що в українській політичній науці практично відсутні дослідження за останні роки, які присвячені політичному регіоналізму в Данії. Науковці в Україні переважно зосереджуються на теоретичних аспектах регіоналізму, проблемах децентралізації та регіональної політики в Європі. Оскільки питання автономного розвитку Гренландії та Фарерських островів розглядаються в українській та зарубіжній науці здебіль-

шого у контексті досліджень арктичної політики, міжнародної безпеки та геополітичних процесів у Північній Європі, це зумовлює необхідність комплексного аналізу сучасних проявів політичного регіоналізму в Данії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у виокремленні та аналізі сучасних особливостей політичного регіоналізму в Королівстві Данії на прикладі Гренландії та Фарерських островів. Для досягнення поставленої мети потрібно: проаналізувати історичні передумови формування автономного статусу Гренландії та Фарерських островів у складі Королівства Данії; дослідити сучасну систему політичного управління автономними територіями та специфіку розподілу повноважень між центральною владою Данії і регіональними органами влади; визначити роль національної ідентичності, мовно-культурних чинників та економічних інтересів у розвитку регіоналістських рухів у Гренландії та на Фарерах; здійснити порівняльний аналіз особливостей регіоналізму в Гренландії та на Фарерських островах і визначити перспективи подальшого розвитку їхніх відносин із Данією.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній політичній науці політичний регіоналізм розглядають як процес інституційного перерозподілу владних повноважень між центральним і субнаціональним рівнями управління, що призводить до посилення ролі регіонів у прийнятті політичних рішень. Він охоплює формальні механізми децентралізації та ширші політичні трансформації, які пов'язані з багаторівневим врядуванням і переглядом класичної моделі унітарної держави [14]. У теоретичному вимірі політичний регіоналізм часто інтерпретують як форму територіальної організації політичної влади, за якої регіони набувають інституційної суб'єктності та здатності впливати на формування державної політики. Тобто регіони перестають бути лише адміністративними одиницями і стають політичними акторами, що взаємодіють із центральною владою в межах формалізованих або неформалізованих механізмів координації [21]. Політичний регіоналізм може мати й різні інституційні прояви – від обмеженої адміністративної децентралізації до широкої політичної автономії. Його розвиток зазвичай пов'язаний із прагненням підвищити ефективність управління, зменшити асиметрію між центром і периферією та забезпечити кращу адаптацію політик до регіональних особливостей [13]. Схожі процеси відбуваються й у Данії.

Адміністративно-територіальний устрій Данії є прикладом високої децентралізації, де більшість послуг надаються безпосередньо за місцем проживання. Королівство Данія поділяється на 5 регіонів (98 комун) та 2 автономні території в його складі – Гренландію і Фарерські острови, що

можна охарактеризувати як поєднання класичної унітарної країни (на материку) та вільної конфедерації (щодо автономій).

Зауважимо, що Гренландія було включена до складу Данії поступово внаслідок колоніальної експансії Королівства Данії в Арктиці. Після встановлення контролю над островом у XVIII ст. вона залишалася колонією до 1953 року, коли була інтегрована до складу Королівства як рівноправна частина держави. На відміну від Гренландії, Фарерські острови не мали класичного колоніального статусу, але після переходу від норвезького до данського контролю у XIV-XVIII ст. були остаточно закріплені за Данією в результаті політичних змін у державі. У 1948 році Фарери отримали статус самоврядної території в межах Королівства Данії, що започаткувало сучасну модель автономії [15].

У Данії політичний регіоналізм проявляється у формі адміністративно-політичного регіоналізму. Адміністративний («м'який») регіоналізм притаманний «материковій» Данії. П'ять регіонів та комуни не мають власної політичної суб'єктності чи прагнень до суверенітету, їхня роль суто функціональна, а отже для материкової Данії регіоналізм не є загрозою, оскільки, попри економічну периферійність деяких районів, населення залишається фундаментально єдиним у мовному, правовому та ціннісному аспектах. Асиметрія тут є суто фінансово-адміністративною, а не політичною, оскільки материкове населення, за винятком столиці та великих міст, є гомогенним. Упродовж тривалого часу для Данії був характерним високий рівень етнокультурної однорідності населення, тоді як основні осередки імміграції були сконцентровані переважно у столичному регіоні Копенгагена. За таких умов регіональна асиметрія мала здебільшого фінансово-адміністративний характер і не супроводжувалася виразними етнополітичними поділами, притаманними низці інших європейських держав [24].

У 2020 році для вирішення проблеми фінансової асиметрії уряд, Ліберальна партія, Соціал-демократична партія, Соціалістична партія та партія «Альтернатива» домовилися про нову «систему вирівнювання» (Udligningssystem), яка створює умови для більш збалансованої Данії. Система передбачає перерозподіл фінансів таким чином, що багаті комуни (здебільшого навколо Копенгагена, як-от Гентофте чи Рудерсдаль) віддають частину своїх податкових надходжень біднішим комунам (наприклад, Лолланд чи острівним територіям). Також було встановлено спеціальні субсидії, більші виплати спрямовувались для вразливих віддалених та острівних муніципалітетів у розмірі 1,5 млрд данських крон, натомість виплати для столичних муніципалітетів склали 0,6 млрд данських крон. Метою даної системи є гарантувати,

що кожен громадянин Данії отримає однакову якість лікування та освіти, незалежно від того, чи живе він у столиці, чи на віддаленому острові [6].

Попри введення цієї системи та інші спроби уряду економічно збалансувати усі регіони, через віддаленість деяких комун від центрів зростання і розвитку країни та визначення певних районів як особливо проблемних саме по собі створює ще більше проблем для цих районів. Стигматизація таких районів у публічному дискурсі знижує їхню привабливість для проживання та негативно впливає на рівень задоволеності тих, хто там вже мешкає. По відношенню до цих територій у Данії вживають термін «Периферійна Данія» (Udkantsdanmark) або іронічне «Гнилий банан» (Den rådne banan) – це географічна дуга від Північної Ютландії через Західну Ютландію до південних островів. Ці території стикаються з масовим відтоком молоді до великих міст, нижчим рівнем доходів та закриттям дрібних підприємств [27].

Данія – не просто держава, це «Співдружність Королівства» (Rigsfællesskabet), конституційна конструкція, яка об'єднує три рівноправні частини: власне Данію, Гренландію та Фарерські острови [9]. У контексті Гренландії та Фарерських островів регіоналізм характеризують як політичний, він ґрунтується на етнічній, мовній та історичній ідентичності. Гренландія та Фарери є автономними самоврядними територіями і сприймають себе як окремі нації, що перебувають у добровільному союзі з Данією. Цей вид регіоналізму є легітимізованим: Данія офіційно визнає право цих територій на повну незалежність, якщо народ виявить таку політичну волю, але в той же час економічно прив'язала до себе ці автономії так, що абсолютна незалежність і суверенітет є не вигідними для них.

Конституційно-правовий статус Фарерських островів базується на Конституції Данії та на двох основних актах: Акт про самоврядування (1948) і Акт про самоуправління (2005). Попри тривалі періоди норвезького та данського домінування, архіпелагу вдалося зберегти свою автономну ідентичність, документ 1948 року став фактичним початком деволуції: Фарери перестали бути просто адміністративним округом Данії, отримавши статус «автономної нації» [8].

Сучасна модель відносин Торсгавна та Копенгагена тримається на праві «перебирання повноважень», закріпленому Актом 2005 року. Його суть полягає у тому, що фарерська влада може в односторонньому порядку забирати під свій контроль майже будь-яку сферу внутрішньої політики. Копенгаген залишає за собою лише «ядро» державного суверенітету: конституцію, громадянство, верховний суд, оборону та монетарну політику. Решта питань, таких як митна та фінансова політика, оподаткування, регулювання бізнесу, управління рибальством, енергетика, екологія, освіта,

наука, культура укладання міжнародних угод, є виключною компетенцією островів. Це створює гнучку правову систему, де центр не диктує умови, а лише забезпечує загальну безпеку та правову рамку. Особливий інтерес для дослідження регіоналізму становить зовнішньополітична автономія архіпелагу. Згідно з Актом 2005 року, уряд Фарер має право самостійно вести міжнародні переговори та підписувати угоди у сферах своєї компетенції [8].

Економічний аспект цієї автономії демонструє поступовий відхід від дотаційної залежності. Скорочення «блокового гранту» від Данії (з 28% бюджету у 2000 році до менш ніж 10% у 2020-му) свідчить про те, що розширення прав не призвело до хаосу, а навпаки – стимулювало розвиток самодостатньої економіки. Така модель автономії практично нівелює підґрунтя для радикального сепаратизму, перетворюючи прагнення до самовизначення на конструктивний політичний діалог у межах Співдружності.

Політична система архіпелагу є варіацією скандинавської моделі парламентської демократії, де законодавчі збори – Льогтинг (Løgting) – вважаються одним із найстаріших парламентів у світі [26]. Виконавчу владу, відому як уряд Фарерських островів (Føroya Landsstýri), очолює прем'єр-міністр [8].

У межах двостороннього співробітництва та членства в міжнародних організаціях Фарерські острови мають особливий статус. По відношенню до ЄС вони виступають як «третя країна», маючи окремі угоди щодо рибальства, торгівлі товарами та наукової співпраці. У 2006 році було укладено Угоду Хойвік (Hoyvík Agreement) з Ісландією, яка фактично створила єдиний економічний простір між двома країнами з вільним рухом товарів, послуг, капіталу та людей. Окрім цього, архіпелаг підтримує двосторонні угоди про вільну торгівлю з Норвегією, Швейцарією, Туреччиною та Великою Британією. Фарери є повноправним членом Комісії з морських ссавців Північної Атлантики (NAMMCO) під власною назвою, а також асоційованим членом таких установ ООН, як ІМО, ФАО та ЮНЕСКО. Острови активно задіяні в регіональних організаціях з управління рибальством (NEAFC, NAFO, NASCO) та мають двосторонні рибальські угоди з Гренландією, Ісландією та Норвегією, що дозволяє взаємний обмін квотами та доступ до вод [26].

У Раді міністрів Північних країн Фарери визнані як самоврядна одиниця, що дозволяє їм брати участь у роботі під власною назвою. Наразі в країні існує повний політичний консенсус щодо мети здобуття повноправного членства в цій організації, що свідчить про подальші прагнення до розширення міжнародної суб'єктності в межах скандинавської моделі [26]. Політика Копенга-

гена стосовно Фарерських островів і надання їм настільки широкої автономії позбавляє сенсу будь-які прояви сепаратизму чи принаймні регіоналізму. Настільки малій, як за площею, так і за кількістю населення, острівній автономній території просто не вигідно виборювати собі незалежність і втрачати оборонну і монетарну стабільність, яку їй забезпечує Данія. Основу економіки Фарер складає високопродуктивний рибний сектор, а оскільки у цій галузі вони абсолютно незалежні у веденні власної політики, ані мотивації, ані засобів для радикальних форм економічного або політичного сепаратизму не спостерігається.

Зауважимо, що деякі науковці, насамперед Я. Сундберг та С. Шьоблом розглядають автономію Фарерських островів не як проміжний етап між регіоном і державою, а як окрему форму політичної організації, що поєднує елементи самоврядування та участі в ширших державних структурах. Дослідники пропонують концепцію «частково незалежних національних територій», до яких зараховують і Фарери [25]. За наявності широкої автономії та стабільних відносин між місцевою і центральною владою потреби у відокремленні від Данії немає.

Еволюція правового статусу Гренландії характеризується переходом від колоніальної залежності від Данії (з 1814 р.) до статусу складової частини унітарного Королівства Данії, закріпленого у 1953 році [15]. Враховуючи прецедент Фарерських островів, у 1985 році Гренландія завершила процедуру виходу з Європейського економічного співтовариства, що зумовило її сучасне перебування поза межами Європейського Союзу.

Нормативно-правове регулювання статусу території базується на двох актах: Акті про самоврядування (1978 р.) та Акті про автономію (2009 р.) [18, 19]. Акт про самоврядування Гренландії 1978 року конституційно закріплює статус острова як особливої спільноти в межах Королівства Данії, наділяючи його органи влади правом самостійно вирішувати внутрішні справи. Інституційна модель передбачає функціонування Ландстингу – виборного парламенту, та Ландестюре – виконавчої адміністрації, яка підзвітна представницькому органу. На цьому етапі було запроваджено законодавчий механізм, який дозволив автономії поступово перебирати відповідальність за конкретні сфери життя, що супроводжувалось переходом відповідних бюджетних зобов'язань на місцевий рівень.

У сфері ресурсного потенціалу Акт про автономію (2009 р.) визнає пріоритетні права жителів острова на природні багатства, проте встановлює режим обов'язкових угод між Копенгагеном та Нууком для проведення будь-якої розвідки чи видобутку копалин. Лінгвістична політика акта проголошує гренландську основною мовою, одно-

часно вимагаючи належного вивчення данської та допускаючи використання обох мов у державному вжитку. Зовнішньополітичні та безпекові питання залишаються у сфері повноважень центральної влади, але акт зобов'язує державу попередньо консультуватися з місцевою владою щодо будь-яких міжнародних договорів, які безпосередньо впливають на інтереси Гренландії [27].

Перехідним етапом між Актами 1978 та 2009 років був Акт про укладення міжнародно-правових угод Урядом Гренландії (2005 р.). Він став критично важливим, оскільки вперше легалізував право гренландського уряду самостійно виступати від імені Королівства. Це створило прецедент «секторальної суверенності», коли в межах уже переданих внутрішніх компетенцій Гренландія отримала право на пряму міжнародну дію, що фактично розмило монополію центру на зовнішню політику, а також стало фундаментом для майбутнього Акта про самоврядування [5].

Акт про самоврядування Гренландії 2009 року фіксує офіційне визнання Гренландії окремим етнополітичним суб'єктом, що наділений правом самостійно вирішувати питання власного державного суверенітету. Акт передбачає повну деволюцію законодавчої та виконавчої влади до місцевих органів – Інатсісартуту та Наалаккерсуісуту, а також запровадження автономної судової системи, що охоплює всі сфери юрисдикції на острові. Економічний блок акта запроваджує інноваційний механізм фінансової самодостатності, де право власності на природні ресурси Гренландії повністю належить Нууку. Хоча Данія продовжує виплачувати щорічну субсидію, її розмір підлягає пропорційному скороченню залежно від прибутків автономії від видобутку копалин, що створює інструмент для поступової економічної сепарації. У сфері зовнішньої політики Гренландія отримала право на пряме представництво інтересів та укладання міжнародних договорів у межах своїх компетенцій, що фактично робить її самостійним гравцем. Важливим питанням також була культурно-політична ідентичність автономії, яка була закріплена через проголошення гренландської мови єдиною офіційною, завершивши процес деколонізації гуманітарного простору. Найбільш радикальним елементом акта є детальна процедура виходу зі складу Королівства: рішення про незалежність належить виключно гренландському народу і реалізується через референдум та подальші міждержавні переговори [19].

Акт 2009 року є не просто актом про самоврядування, а юридичною рамкою для мирної та легітимної трансформації автономії у повноцінну державу, проте дотепер гренландці не скористались цим правом. Попри бажання населення до незалежності, про що свідчать останні вибори у Гренландії, на яких першість здобула партія,

відокремлення є все ще економічно не вигідним для острова. Перемогу на парламентських виборах 11 березня 2025 року здобула соціально-ліберальна партія «Демократи» (Demokraatit) (30,3% голосів / 10 депутатів), яка виступає за поступову суверенізацію від Данії, її лідер Єнс-Фредерік Нільсен очолив уряд (Ландстюре), офіційно вступивши посаду прем'єр-міністра 7 квітня. На другому місці (24,8% голосів / 8 депутатів) опинилася популістська політична партія «Орієнтир» (Naleraq), що декларує швидкий перехід до незалежності Гренландії [10]. Незважаючи на цю внутрішньополітичну статистику, ключовим чинником стримування є глибока економічна залежність від Копенгагена, оскільки щорічна пряма субсидія покриває понад половину бюджетних витрат острова та становить близько п'ятої частини його ВВП [9]. Без цих фінансових впливів соціальна система, медицина та освіта в Гренландії опинилися б на межі колапсу, що робить повний розрив із Данією на сучасному етапі занадто ризикованим для рівня життя населення.

Управління мінеральними ресурсами стало одним із ключових елементів політичного регіоналізму Гренландії, адже саме ресурсний потенціал розглядають як економічну основу майбутньої незалежності [2], хоча природні багатства острова поки що не здатні повністю замінити данську підтримку через надзвичайно складну логістику в умовах Арктики та високу екологічну чутливість інуїтського суспільства. Будувати шахти на вічній мерзлоті неймовірно дорого і для цього потрібні величезні іноземні інвестиції. Гренландці дуже чутливі до природи. Наприклад, у 2021 році до влади прийшла партія Inuit Ataqatigiit, яка заблокувала великий проект з видобутку урану та рідкоземельних металів (Kvanefjeld) через екологічні побоювання [23]. Це фактично відтермінувало дату економічної незалежності ще на десятиліття. Політики Нууку все частіше схиляється до пріоритету збереження природи над швидким прибутком від видобутку корисних копалин, що відкладає досягнення повної економічної самодостатності на невизначений термін.

До цього додається безпековий аспект: маючи населення лише у 56 тис. людей, Гренландія неспроможна самостійно забезпечити захист своєї величезної території та стратегічних рубежів [9, 11]. Перебування у складі Королівства гарантує острову безпекову «парасольку» Данії та НАТО, захищаючи від інтересів великих геополітичних гравців, які активно претендують на вплив у регіоні. Насамперед йдеться про геополітичні інтереси президента США Д. Трампа.

Питання придбання Гренландії стало невід'ємним елементом зовнішньополітичної риторики його адміністрації ще під час першого президентського терміну. У 2019 р. президент

Д. Трамп неодноразово обговорював із радниками можливість придбання острова у Данії. Реакція урядів Данії та Гренландії на такі плани була однозначною: острів не продається і його майбутнє можуть визначати лише самі гренландці [20]. Подібні пропозиції ігнорують право народів на самовизначення та є неприйнятними. Очевидно, що інтерес США до Гренландії пояснювався не тільки особистими поглядами Д. Трампа, оскільки острів має важливе геостратегічне значення через своє розташування між Північною Америкою та Європою, наявність американської військової інфраструктури в Арктиці та значні поклади корисних копалин і потенційний контроль над новими арктичними морськими маршрутами. Пропозиція придбання Гренландії була своєрідним проявом зростаючої конкуренції між США, Китаєм та РФ в Арктичному регіоні. З початку другої президентської каденції Д. Трампа у 2025 році тема Гренландії знову з'явилася в американському політичному дискурсі. Поки що США не планують реалізувати свій намір з отримання контролю над островом, проте такі спроби розглядають як приклад зіткнення традиційної геополітики великих держав із сучасними нормами самовизначення та автономного врядування.

Таким чином, гренландське самоврядування суттєво еволюціонувало впродовж останніх десятиліть і сучасний політичний регіоналізм у Гренландії поєднується з націоналістичними тенденціями та прагненнями до повноцінного суверенітету, однак економічна залежність від Данії досі залишається головним стримувальним чинником на шляху до здобуття незалежності [12]. Водночас сучасна модель автономії Фарерських островів є результатом тривалого процесу інституційної адаптації та поступового перерозподілу владних повноважень між Торсгавном і Копенгагеном. Фарери демонструють один із найвищих рівнів готовності до подальшого розширення політичної самостійності завдяки економічній стабільності, розвиненим інститутам самоврядування та відносно низькій залежності від фінансової підтримки Данії [16].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Найімовірніше, що у середньостроковій перспективі Гренландія та Фарерські острови збережуть статус-кво, тобто вони й надалі перебуватимуть у складі Королівства Данії та матимуть широку автономію. Попри існування рухів за незалежність, обидві автономні території залишаються значною мірою залежними від фінансової підтримки Данії та не мають достатньої економічної бази для повноцінного функціонування як незалежні держави. Водночас у Гренландії досі відчувається дефіцит власних висококваліфікованих кадрів у дипломатичній, юридичній та фінансовій сферах, необхід-

них для функціонування незалежного державного апарату. Тому гренландське суспільство обирає шлях поступової розбудови інституційної спроможності, розглядаючи суверенітет не як миттєву політичну дію, а як далеку мету.

Важливим фактором є також безпековий аспект. Членство Данії в НАТО забезпечує Гренландії та Фарерським островам додаткові гарантії безпеки та захист від можливих зовнішніх територіальних зазіхань. Особливе значення це має в умовах зростання геополітичного інтересу до Арктики з боку великих держав, зокрема США, які неодноразово

демонстрували зацікавленість у стратегічному положенні Гренландії. Крім того, хоча Гренландія володіє значними запасами корисних копалин, а Фарерські острови мають розвинену рибальську галузь, теперішній рівень економічного розвитку та обсяг власних фінансових ресурсів не дають підстав вважати, що найближчим часом вони зможуть забезпечити стабільне існування як повністю незалежні держави без суттєвих економічних ризиків. Тому збереження автономного статусу в межах Королівства Данії залишається найбільш реалістичним сценарієм їхнього майбутнього розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурма С. К., Дяченко В. І. Гренландія на межі територіального суверенітету. *Форму права*. 2025. Вип. 82(2). С. 146–164. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15560585>
2. Ackrén M. The natural resource management in Nunavut and Greenland – a perspective through historical institutionalism. *The Polar Journal*. 2024. Vol. 14(1). P. 89–108. DOI: <https://doi.org/10.1080/2154896X.2024.2342121>
3. Ackrén M., Jakobsen U. The Capacity of Self-Government in Greenland. In J. Sundberg & S. Sjöblom, *Governing Partially Independent Nation-Territories: Evidence from Northern Europe*. Cham: Springer Verlag. 2024. P. 135–176. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-54176-6_5
4. Ackrén M., Sundberg J. Exploring the role of regional parties in the Nordic autonomies: why entrenched self-government matters. *Journal of Autonomy and Security Studies*. 2019. Vol. 3(2). URL: <https://jass.journal.fi/article/view/142867>
5. Act No. 577 of June, 2005 concerning the conclusion of agreements under international law by the Government of Greenland. *Prime Minister's Office*. 2005. URL: <https://english.stm.dk/media/xqjtt2ui/fogl-circular-note-regarding-the-authorisation-arrangement-2005.pdf> (дата звернення: 25.04.2026).
6. Aftale om et nyt udligningssystem. Finansministeriet. URL: <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/maj/aftale-om-et-nyt-udligningssystem/> (дата звернення: 25.01.2026).
7. Casal Oubiña D. Between autonomy and statehood: Institutional design and functions of Centres of Government in Greenland and The Faroe Islands. *Asamblea. Revista Parlamentaria De La Asamblea De Madrid*. 2025. Vol. 49. P. 211–237. DOI: <https://doi.org/10.59991/rvam/2025/n.49/1033>
8. Constitutional status. Government of the Faroe Islands. URL: <https://www.government.fo/en/foreign-relations/constitutional-status> (дата звернення: 26.01.2026).
9. Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011–2020. URL: <https://library.arcticportal.org/1890/1/DENMARK.pdf> (дата звернення: 28.01.2026).
10. Greenland election: Democrat party wins surprise victory amid spectre of Trump. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/mar/12/greenland-election-opposition-democrat-party-wins-surprise-victory-amid-spectre-of-trump> (дата звернення: 28.01.2026).
11. Greenland in Figures 2025. *Grønlands Statistik (Statistics Greenland)*. URL: <https://stat.gl/> (дата звернення: 29.01.2026).
12. Jakobsen U., Larsen H. The development of Greenland's self-government and independence in the shadow of the unitary state. *The Polar Journal*. 2024. Vol. 14(1). P. 9–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/2154896X.2024.2342117>
13. Keating M. *Rescaling the European state: The making of territory and the rise of the meso*. Oxford University Press. 2013. 233 p.
14. Keating M. *The new regionalism in Western Europe: Territorial restructuring and political change*. Edward Elgar. 1998. 256 p.
15. Kočí A., Baar V. Greenland and the Faroe Islands: Denmark's autonomous territories from postcolonial perspectives. *Norwegian Journal of Geography*. 2021. Vol. 75(4). P. 189–202. DOI: <https://doi.org/10.1080/00291951.2021.1951837>
16. Leśniewski L. Autonomia a uwarunkowania społeczno-gospodarcze Wysp Owczych, Grenlandii i Wysp Alandzkich. *Studia Scandinavica*. 2022. Nr 6(26). S. 107–124. DOI: <https://doi.org/10.26881/ss.2022.26.07>
17. Løgtingið (The Faroese Parliament). URL: https://www.logting.fo/media/aybil1ih/126239-l%C3%B8gtingsskrivstovan-l%C3%B8gtingi%C3%B0-hefti-3-ymisk-ma-l_uk.pdf (дата звернення: 26.01.2026).
18. Lov om Grønlands hjemmestyre nr 577 af 29/11/1978. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/1978/577> (дата звернення: 27.01.2026).
19. Lov om Grønlands Selvstyre nr 473 af 12/06/2009. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2009/473> (дата звернення: 27.01.2026).

20. Mabbett D. Buying Greenland. *The Political Quarterly*. 2025. Vol. 96(1). P. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13507>
21. Marks G., Hooghe L., Schakel, A. H. Measuring Regional Authority. *Regional & Federal Studies*. 2008. Vol. 18(2-3). P. 111–121. DOI: <https://doi.org/10.1080/13597560801979464>
22. Mazza M. La Groenlandia tra autonomia, accordo di associazione e piena indipendenza (con alcune osservazioni comparative). *DPCE Online*. 2025. Vol. 69(1). P. 67–87. DOI: <https://doi.org/10.57660/dpceonline.2025.2438>
23. Schwartz M., Baskaran G. Greenland, Rare Earths, and Arctic Security. *Center for Strategic & International Studies. WITA (The International Trade Association)*. 08.01.2026. URL: <https://www.wita.org/atp-research/greenland-earths-arctic-security/> (дата звернення: 28.01.2026).
24. Stonawski M, Rogne A. F., Christiansen H., Bang H., Lyngstad T. H. Ethnic segregation and native out-migration in Copenhagen. *European Urban and Regional Studies*. 2022. Vol. 29(2). P. 168–188. DOI: <https://doi.org/10.1177/09697764211039183>
25. Sundberg J., Sjöblom S. (eds.). *Governing Partially Independent Nation-Territories: Evidence from Northern Europe*. Palgrave Macmillan (Springer). 2024. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-54176-6>
26. The Faroe Islands in the international community. Government of the Faroe Islands. URL: <https://www.government.fo/en/foreign-relations/the-faroe-islands-in-the-international-community> (дата звернення: 26.01.2026).
27. Udkantsdanmark. *Faktalink*. URL: <https://faktalink.dk/emner/udkantsdanmark> (дата звернення: 25.01.2026).
28. West H. Faroese self-government: development over time and effects of critical junctures. *The Polar Journal*. 2024. Vol. 14(1). P. 28–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/2154896X.2024.2342118>

Дата першого надходження статті до видання: 29.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.09.2026